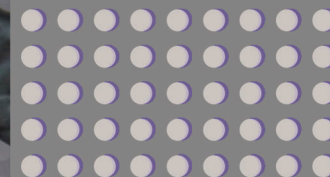

LANGES GATE 1 OG 3
BYGG 10243, 10242 / KOMPLEKS 3374
FORVALTNINGSPLAN UIB 2018

INNHOOLD

■ Innhold	3	■ 5.1 Bygningens historie	20
■ Godkjenning	5	Kulturminneverdier utenfor fredet område	34
■ 1 Langes gate 1 og 3	6	5.2 Kronologisk endringshistorie	38
1.1 Fredningsvedtak	7	5.3 Kultur- og arkitekturhistorisk verdi	42
■ 2 Bærende verneverdier	10	5.4 Kulturminneverdi eksteriør	46
■ 3 Generelt	12	Beskrivelse fasader Langes gate 1	48
3.1 Formål forvaltningsplanen	12	Beskrivelse yttertak Langes gate 1	52
3.2 Lovgrunnlag	12	Beskrivelse fasader Langes gate 3	54
3.3 Kulturminnemyndighet	13	Beskrivelse yttertak Langes gate 3	58
■ 4 Vernebestemmelser	14	Konstruksjoner generelt	60
4.1 Hva er vedlikehold?	15	5.6 Beskrivelse utomhus	64
4.2 Hva er tiltak?	16	■ 6 Skjema: Vøl og vern	68
4.3 Hvem gjør hva?	17	■ 7 Kart	69
■ 5 Beskrivelse av bygning Langes gate 1 og 3	18	■ 8 Kilder	70

GODKJENNING

	DATO
Forvaltningsplan godkjent av UiB	19.04.2017
Revisjon	
<i>Forvaltningsplan er forelagt Riksantikvaren</i>	

1 LANGES GATE 1

Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet, LVP

ADRESSE Langes gate 1	BYGGEÅR 1874	GNR/BNR 164 / 521	UiB BYGNINGSNR. 100232	ASKELOADEN ID 175073-2	LVP: KOMPLEKS/BYGNING 3374 / 10243
ARKITEKT Ukjent	VERNEKLASSE 				
EIER UiB					
FORVALTER UiB					
KOMMUNE Bergen					
FYLKE Hordaland					
FORVALTNINGSMYNDIGHET Riksantikvaren					

■ = Langes gate 1, fredet bygning

1.1 Fredningsvedtak 18. juni 2014. Forskrift om fredning av kulturhistoriske eiendommer:

- = bygning
- = utomhus

Omfang

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og inkluderer hovedelementer som konstruksjon, fasadekomposisjon, materialbruk, overflatebehandling og bygningsdeler som vinduer, dører, pipeløp over tak og detaljer som skilt og dekor m.v.

Formål

Formålet er å sikre Langes gate 1 som et viktig ledd i UiBs historie og bygningsmiljøet knyttet til Naturhistorisk museum og administrasjonen rundt Muséplass.

Formålet med fredningen er videre å sikre hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen så som fasadeløsning, opprinnelige og eldre deler som dører og vinduer, samt materialbruk og overflater.

Begrunnelse

Bygningen har antikvarisk verdi og miljøverdi som en del av den store utbyggingen av Nygårds-høyden i de siste tiår av 1800-tallet.

Bygningen har sterk universitetshistorisk tilknytning gjennom lang bruk og som en naturlig del av miljøet i tilknytning til Muséplass, og representerer UiB sin virksomhet i eksisterende bebyggelse.

1 LANGES GATE 3

Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet, LVP

ADRESSE Langes gate 3	BYGGEÅR 1839	GNR/BNR 164 / 523	UiB BYGNINGSNR. 100233	ASKELODDEN ID 175073-1	LVP: KOMPLEKS/BYGNING 3374 / 10242
ARKITEKT Ukjent	VERNEKLASSE 				
EIER UiB					
FORVALTER UiB					
KOMMUNE Bergen					
FYLKE Hordaland					
FORVALTNINGSMYNDIGHET Riksantikvaren					

■ = Langes gate 3, fredet bygning

Omfang

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og inkluderer hovedelementer som konstruksjon, fasadekomposisjon, materialbruk, overflatebehandling og bygningsdeler som vinduer, dører, pipeløp over tak og detaljer som skilt og dekor m.v.

Formål

Formålet er å sikre Langes gate 3 som et viktig ledd i UiBs historie og bygningsmiljøet knyttet til Naturhistorisk museum og administrasjonen rundt Muséplass.

Formålet med fredningen er videre å **sikre hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen** så som fasadeløsning, opprinnelige og eldre deler som dører og vinduer, samt materialbruk og overflater.

Begrunnelse

Bygningen er en av få bygningene som lå på Nygårdshøyden før Bergens museum ble bygget i 1860-årene. Huset har både byhistorisk og universitetshistorisk verdi.

Bygningen har sterk universitetshistorisk tilknytning gjennom lang bruk og som en naturlig del av miljøet i tilknytning til Muséplass, og representerer UiB sin virksomhet i eksisterende bebyggelse.

2 BÆRENDE VERNEVERDIER

De bærende verneverdiene beskriver kvaliteter ved bygningene som skal ha spesielt fokus i den videre forvaltningen. Nye tiltak skal underordne seg de bærende verneverdiene.

HISTORISK MILJØ

De to bygningene skaper historisk atmosfære i kulturmiljøet ved Universitetsmuséet. Som to av de eldste bygningene på Sydneshaugen, gir de området tidsdybde og bidrar til fortellingen om byuniversitetet i Bergen.

SAMMENSATTE FASADER

Begge villaene har bygningsdeler i fasaden som forteller om bygninger i utvikling. Trevillaen, Langes gate 3, var i utgangspunktet enkelt utformet i empirestil. Dagens dekor i sveitserstil samt profilert kledning på deler av fasaden som viser at en senere eier har oppgradert boligen til den rådende mote sist på 1800-tallet. Eldre kledning uten profiler forteller om det opprinnelige og tilfører ekstra tidsdybde.

I Langes gate 1 har nordfløyen fra første byggetrinn rikere murdekor enn mellombygget og sørfløyen fra andre byggetrinn. Dekoren på nordfløyen knytter denne villaen sammen med de rikt utsmykkede villaene øverst i Olav Kyrres gate og skaper et spesielt fint bymiljø.

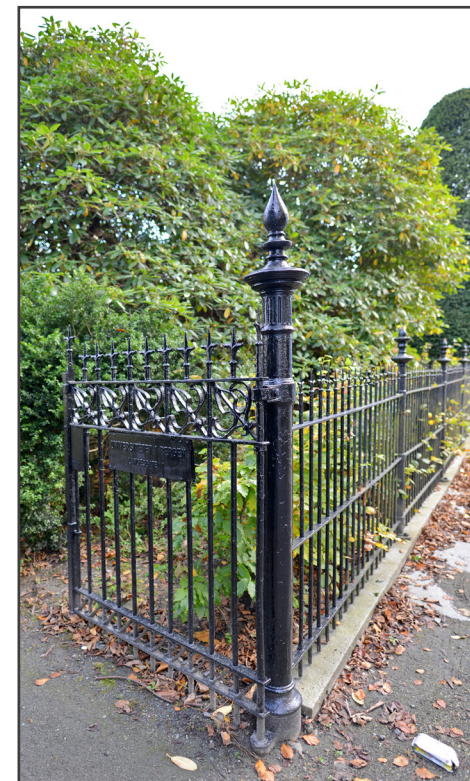
BALKONGER

Langes gate 1 og 3 har hver sin liten støpejernsbalkong på østveggen vendt mot Langes gate. Balkongene skaper særpreg i fasadene. Balkongen på trevillaen er rikest utsmykket, og bygger opp under sveitserstildekoren.

INNGJERDET HAGE

Hvitt stakittgjerde i opprinnelig utforming er bevart rundt trevillaens hage mot Muséplassen og langs villaens vestvegg. Smijerns-/støpejernsgjerde med porter rundt hagen til nummer 1 er trolig opprinnelig, eller flyttet til ny posisjon i samme hage. Disse gjerdene rundt to historiske hager med til dels gamle planter er med på å skape miljø og atmosfære ved Muséplassen, i Universitetsmuseets nærmeste nabolag.

Den opprinnelige og spesielt solide hovedtrappen fra hagen til trevillaens hoveddør gir karakter til dette inngangspartiet.

3 G E N E R E L T

3.1 Formålet med Forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen er utarbeidet på bakgrunn av Landsverneplan for kunnskapsdepartementet og bestemmelser gitt i kgl. res. «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar» 1. september 2006.

Forvaltningen skal sikre at de kulturhistoriske verdiene som knytter seg til de fredede bygningene blir ivaretatt både på kort og lang sikt.

Forvaltningsplanen er utarbeidet i samsvar med antikvariske prinsipper og inneholder detaljert registrering og dokumentasjon av hver enkelt bygning, samt beskrivelse av forhold som må ivaretas ved rehabilitering og endring.

Forvaltningsplanen beskriver prosedyrer og rutiner for vedlikehold av de enkelte husene, og beskriver ansvarsfordeling og arbeidsfordeling hos eier i alle spørsmål om vedlikehold og tiltak på eiendommen.

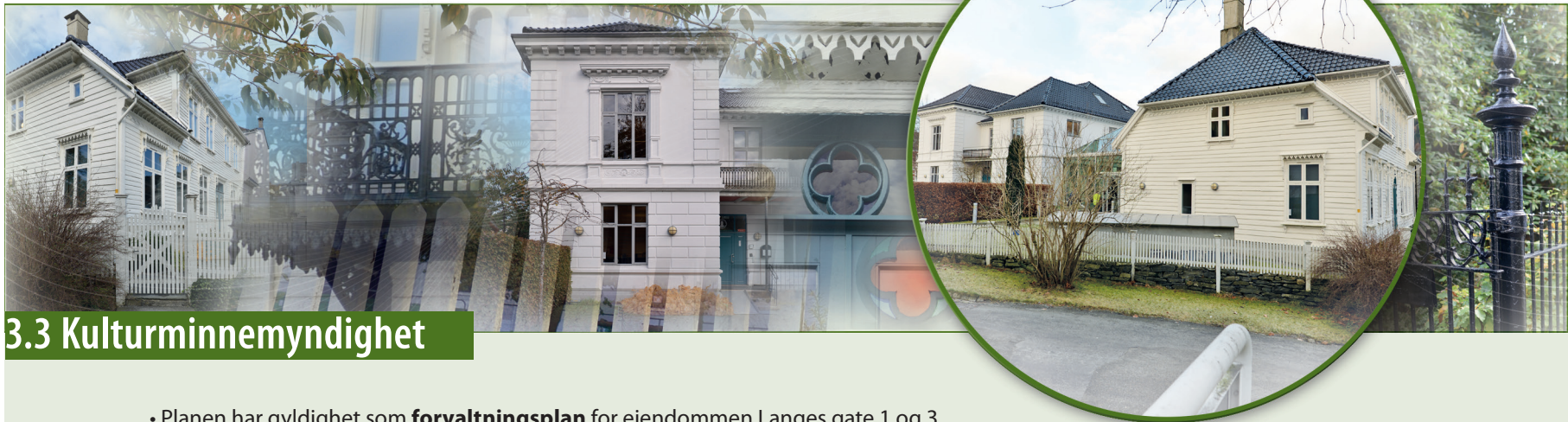
Forvaltningsplanen inneholder premisser for vurdering av utviklingsmuligheter og begrensninger for eiendommen og fredede enkeltbygg.

Forvaltningsplanen gir retningslinjer for nødvendig kontakt med rett kulturminnemyndighet.

3.2 Lovgrunnlag

Vernet av Langes gate 1 og 3 er hjemlet i:

- Kgl. res. «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar». 1. september 2006
- Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet, fredningsvedtak av 18. juni 2014
- Kulturminneloven § 22 a

3.3 Kulturminnemyndighet

- Planen har gyldighet som **forvaltningsplan** for eiendommen Langes gate 1 og 3 som fredet bygning.
- **Riksantikvaren er kulturminnemyndighet** for bygg og anlegg i Statens eie som er fredet etter kulturminneloven eller angitt i Landsverneplanen.
- **Hordaland fylkeskommune er kulturminnemyndighet** for bygg og anlegg i statens eie som har verneklasse 2, jfr. brev fra Kunnskapsdepartementet av 16.06.2016: *Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) – Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet – VERNEKLASSE 2, utvalg byggverk og utomhusområde til bekreftelse.*
- **Hordaland fylkeskommune er kulturminnemyndighet** for graving i fredede utomhusanlegg som er i statens eie.

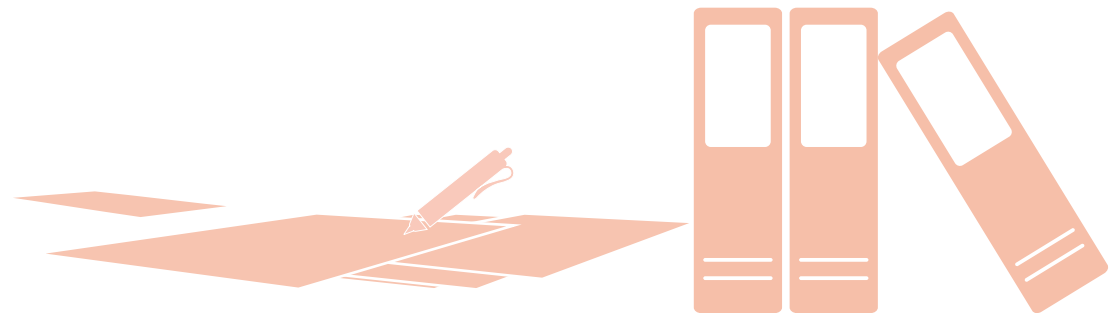
4 VERNEBESTEMMELSER

Den fredete bygningen skal vedlikeholdes og brukes slik at den ikke forfaller. Universitetet i Bergen har, som eier også forvalteransvar.

De særbestemmelser som det er redegjort for i dette dokumentet skal være førende i UiBs (Eiendomsavdelingens) ordinære styringsdokumenter og gjennom ordinære rutiner for forvaltning, drift og vedlikehold.

Det må ikke igangsettes vedlikehold eller tiltak som kan motvirke formålet med vernet. Større endringer/utskiftinger av ikke-vernede elementer i den vernede bygningen defineres derfor som tiltak med tilhørende prosedyre kap 4.3.

Vedlikehold og istandsetting skal skje med materialer og metoder tilpasset anleggenes og bygningenes egenart og arbeidet skal utføres av håndverkere med riktig kompetanse til oppgaven. Arbeider i et vernet bygg må gjøres på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene, men derimot tilfører huset ny kvalitet.

4.1 Hva er vedlikehold?

Med **vedlikehold** menes fornyelse av overflater med samme type materialbruk og farger som eksisterende. Endring eller større utskifting regnes ikke som vedlikehold.

Hovedprinsipp for vedlikehold

Det er bedre å vedlikeholde enn å reparere, og det er bedre å reparere enn å skifte ut.

Ved vedlikehold og eventuell utskifting skal det brukes materialer som tilsvarer opprinnelig materialbruk.

Eksempel på vedlikehold

- **Maling/oljing**
med samme type maling/olje og farge som eksisterende
- **Små reparasjoner av murverk**
med samme type betong, tegl og mørtel
- **Utskifting av enkelttegl**
med tegl av tilsvarende farge, størrelse og overflate
- **Små reparasjonen av taktekke**
med samme materialbruk som eksisterende

4 VERNEBESTEMMELSER

4.2 Hva er tiltak?

Alt arbeid utover vanlig vedlikehold defineres som tiltak. Tiltak skal dispensasjonsbehandles hos Riksantikvaren. Søknad om dispensasjon må inneholde beskrivelse av tiltakets omfang og konsekvenser for bygningen. Tillatelse må foreligge før tiltak kan iverksettes.

Hovedprinsipp innen bygningsvernet

- **Mest mulig** av bygningens ulike deler skal bevares.
- **Skjulte deler** av bygningen (konstruksjoner og bakenforliggende lag) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater). Det er et mål å bevare helheten på best mulig måte, ikke bare det visuelle uttrykket.
- **Hvis man må endre**, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske «arkivet» er bygningen selv.
- **Endringer skal**, om mulig, være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen vil fremstå slik den var før endring.

Eksempel på tiltak – NB: listen er ikke fullstendig

- **Inngrep i konstruksjon** eller overflate ved f.eks. tilpasning til UU, trekking av nye kabler m.m.
- Montering eller fjerning av **lettvegger**
- Utskifting eller endring av **vinduer og dører** med karmen og listverk
- Rive/skifte ut utvendige eller innvendige **byggningskonstruksjoner**
- Endring av **overflatebehandling** som f.eks. maling av umalte/oljede flater og detaljer, fjerning av eldre malingslag, endring av opprinnelig/eksisterende fargevalg
- Utskifting eller endring av utvendig **kledning, taktekking eller fargevalg**
- Utskifting av **himlingsplater/innvendig kledning**
- **Større endringer/utsiftninger** av **ikke-vernede elementer** i den vernede bygningen
- Montering av **teknisk utstyr, lås og beslag, renner og nedløp**

4.3 Hvem gjør hva?

Riksantikvaren er forvaltningsmyndighet for denne fredede bygningen. Før tiltak iverksettes, skal det foreligge tillatelse fra Riksantikvaren.

Eiendomsdirektøren forvalter på vegne av eier, Universitetet i Bergen, denne fredede bygningen. Fagansvar er delegert til **kulturminneansvarlig**.

Kulturminneansvarlig deltar i beslutninger og iverksettelse av strategi for den fredede bygningen sammen med eiendomsdirektør og lederne for Eiendomsavdelingens driftsavdeling og prosjektavdeling. Kulturminneansvarlig har ansvar for kommunikasjon med Riksantikvaren, faglig skjønn knyttet til vernet og søknader om dispensasjon fra fredningsvedtaket.

Driftsavdelingen utøver daglig og/eller periodisk tilsyn med bygningen og kvitterer på inspeksjonslister tilpasset denne fredede bygningen. Driftsavdelingen skal fortløpende og i tråd med FDVU og forvaltningsplanens angivelser, avdekke mangler som utløser vedlikeholdstiltak. Når driftsavdelingen avdekker mangler som utløser behov for tiltak/bygningsmessige endringer utover vanlig vedlikehold, skal kulturminneansvarlig varsles. Dokumentasjon av mangel og forslag til tiltak skal fremlegges i eget skjema «Vøl og vern», kapittel 6.

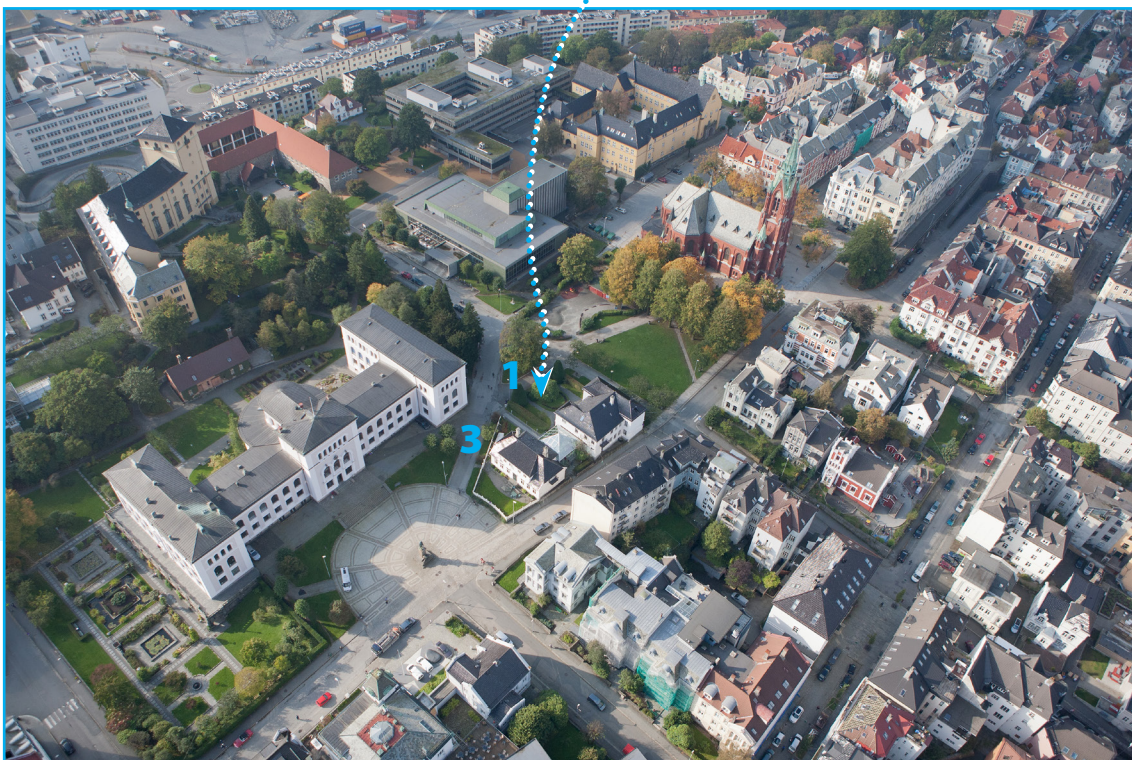
Prosjektavdelingen er ansvarlig for søknadspliktige tiltak og ansvarlig for igangsetting og gjennomføring av prosjekt i bygningen. Prosjektleder for tiltaket har ansvar for å utarbeide saksdokument som skal være underlag for søknaden til Riksantikvaren om ev dispensasjon fra fredningsvedtaket. Prosjektleder har ved prosjektavslutning ansvar for å oppdatere kap. 5.2 «Kronologisk endringshistorikk» i denne Forvaltningsplanen.

5 BESKRIVELSE AV BYGNINGENE

Langes gate 1 og 3

Langes gate 1 og 3 er Universitetsmuseets aller nærmeste naboer. Trevillaen i nummer 3 lå her da nybygningen til muséet ble reist. En parsell av denne eiendommens opprinnelige hage ble tomt for Langes gate 1. Foto: UiB, Alf Edgar Andresen

I 2001 ble de to husene i Langes gate knyttet sammen med en glasspaviljong. Foto: UiB, Alf Edgar Andresen

Bergens Museum sikret seg Langes gate 3 for å hindre boligbygging tett inntil muséet. Sammen med Langes gate 1 har denne eiendommen lang universitetshistorisk betydning. To gamle ferdselsveier over Sydneshaugen passerte disse husene: Langesgate, som kom fra Sydnesklei-

ven og Fastings allé som gikk fra Nygårdsporten, over haugen og ned Møhlenprisbakken. Da Muséplassen ble opparbeidet i 1925 mistet Langes gate 3 litt av hagen mot sør.

5 BESKRIVELSE AV BYGNING

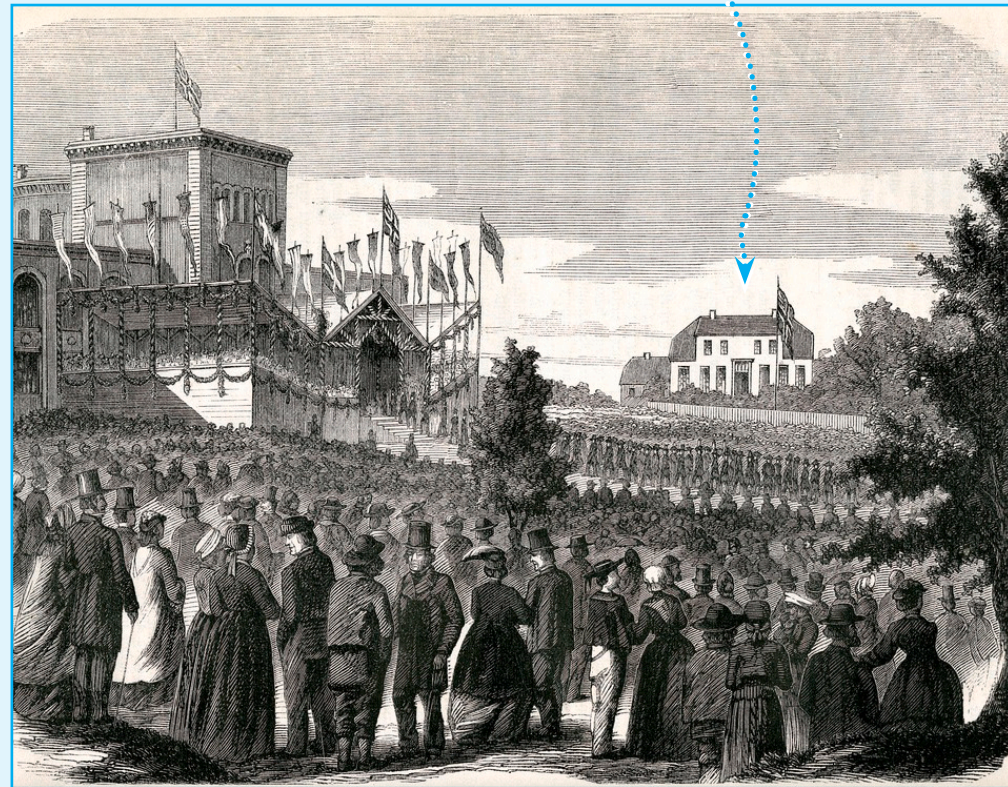
5.1 Bygningens historie

Trevillaen Langes gate 3 fra 1839-1842 er UiBs nest eldste bygning. Bergen kommune kjøpte denne eiendommen for Bergens Museum i 1913 for å hindre boligbygging tett inntil museumsbygningen. I 1946 fikk muséet også hånd om Langes gate 1. Begge bygningene disponeres i dag til kontorformål og er eksempel på hvordan UiB tok i bruk eksisterende bebyggelse og slik ble landets eneste by-universitet.

Langes gate 3 skal være bygget for artillerikaptein J.F. Sandborg, trolig i løpet av årene 1839-1842. Trevillaen ble liggende i en romslig hage i utkanten av innmarken til gården Fastings Minde og ved byens felles utmark på Sydneshaugen, den såkalte tagemarken. I følge en brannrakst fra 1842, var det i tillegg til våningshuset, bygget en tømret bygning med «hestestald, kustald, ildhus m.v.» og en bod med fire avdelinger. Nærmeste nabo mot nord var Frøyseths vindmølle som var i drift fra ca. 1825. Fredrik Frøyseth bygget møllen, og drev både kornmølle og sagbruk i dette området der det tidligere lå et klokkestøperi.

Enda litt lenger nord, omtrent der Johanneskirken er i dag, lå ridebanen der Bergens kongelige borgergarde hadde sine øvelser, ikledt vakre uniformer. Enda mer liv

Langes gate 3

Fiskeriutstillingen åpnet i den nye museumsbygningen i 1865. Slik presenterte tegneren til Illustreret Nyhedsblad åpningsprosjesjonen og folkehavet rundt denne. Kjøpmann C. Sundt flagger i Langes gate 3. Universitetsbiblioteket i Bergen.

Langes gate 3

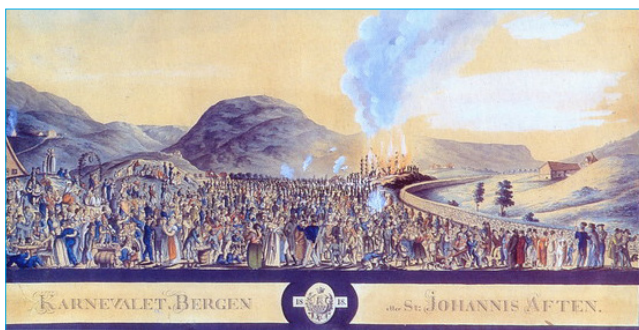

Muséet ligger som et slott i enden av Christies gate, med Langes gate 3 som nærmeste nabo. Foto: Marcus Selmer. Universitetsbiblioteket i Bergen

5.1 Bygningens historie

og røre skapte den årlige St. Hans-feiringen på Sydneshaugen. Da kom hele byen opp Sydneshaugen for å feste, og kapteinen i trevillaen hadde all grunn til å frykte gnistene fra det store bålet på brenneskansen ved Fastings Minde. Langes gate, som før 1878 ble nevnt som Galgebakken, var en del av det gamle veinettet som eksisterte i området før gatereguleringen i 1855. Ved kapteinens hus møtte Galgebakken veien som kom fra Nygårdsporten opp forbi Muséet og over Sydneshaugen.

Fra stuene i sin nye bolig så kaptein Sandborg bort på fjellknausen Rakkerhaugen, der byens siste henrettelse foregikk ved galgen så sent som i 1803. Snart skulle nattmannens hus bli revet, haugen bli sprengt vekk og den dystre historien gjemt under byens nye stolthet – nybygget til Bergens Museum. Men da kommunen henviste Bergens

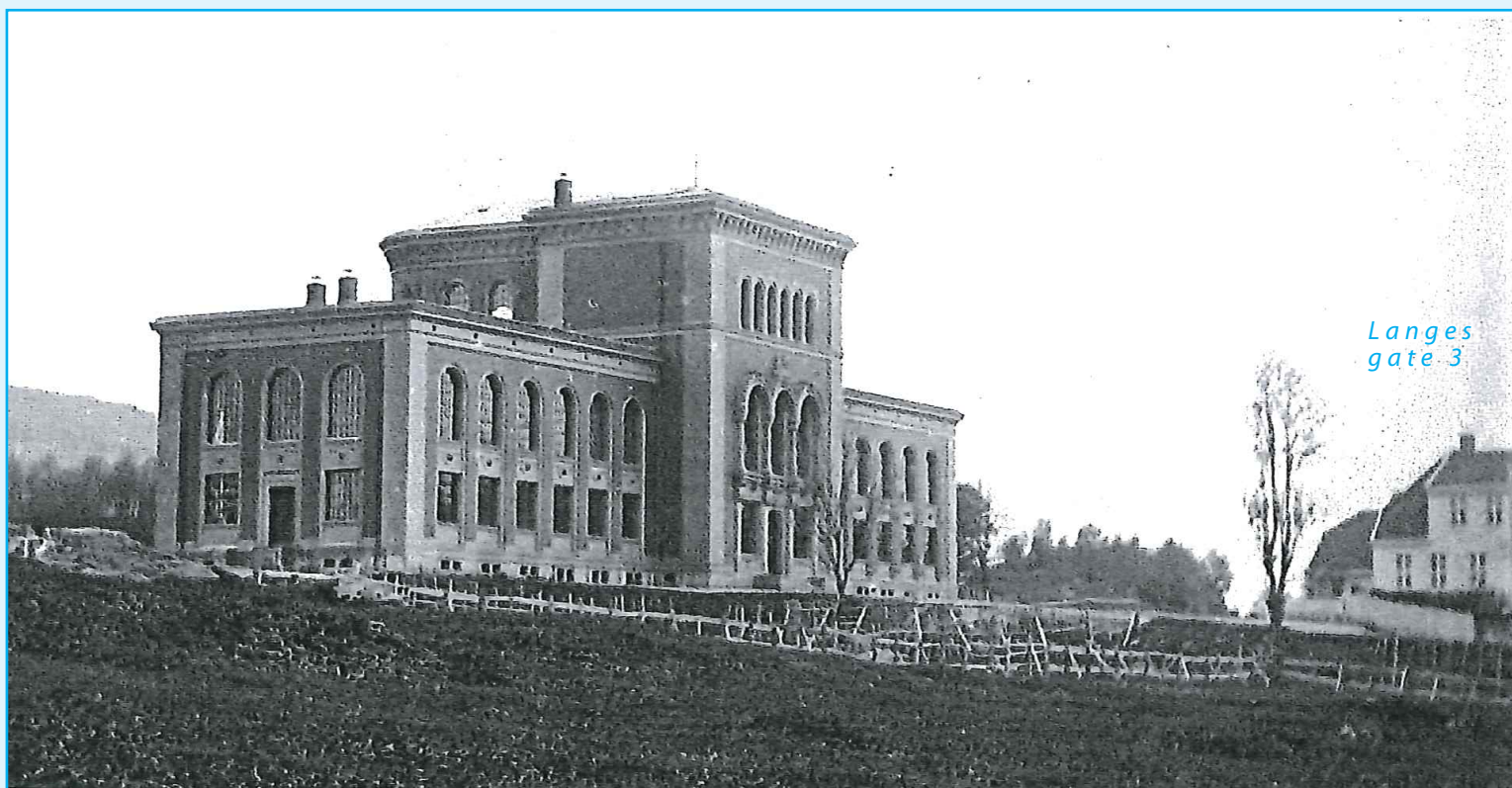

Et folkehav deltar på St. Hans-feiring, Sydneshaugen. Prospekt av Dreier

Langes gate 3

Her ser vi museet i venstre bildekant og arken i sørfasaden til Langes gate 3 bak en gammel løe. Dette bildet er tatt før 1876 da Christies gate 20 ble bygget som det første nye bolighuset øverst i Christies gate. Foto: Marcus Selmer, Universitetsbiblioteket i Bergen

Muséet før fløyene ble bygget. Bak Langes gate 3 ser vi vestre enden av Sydneshaugen 5. Knausen til venstre for bolighusene er den gamle bålplassen som ble skutt vekk og for å bli tomt for Sydneshaugen skole. Foto: Ukjent, Universitetsbiblioteket i Bergen

T. Foto:?

5.1 Bygningens historie

C. Sundt

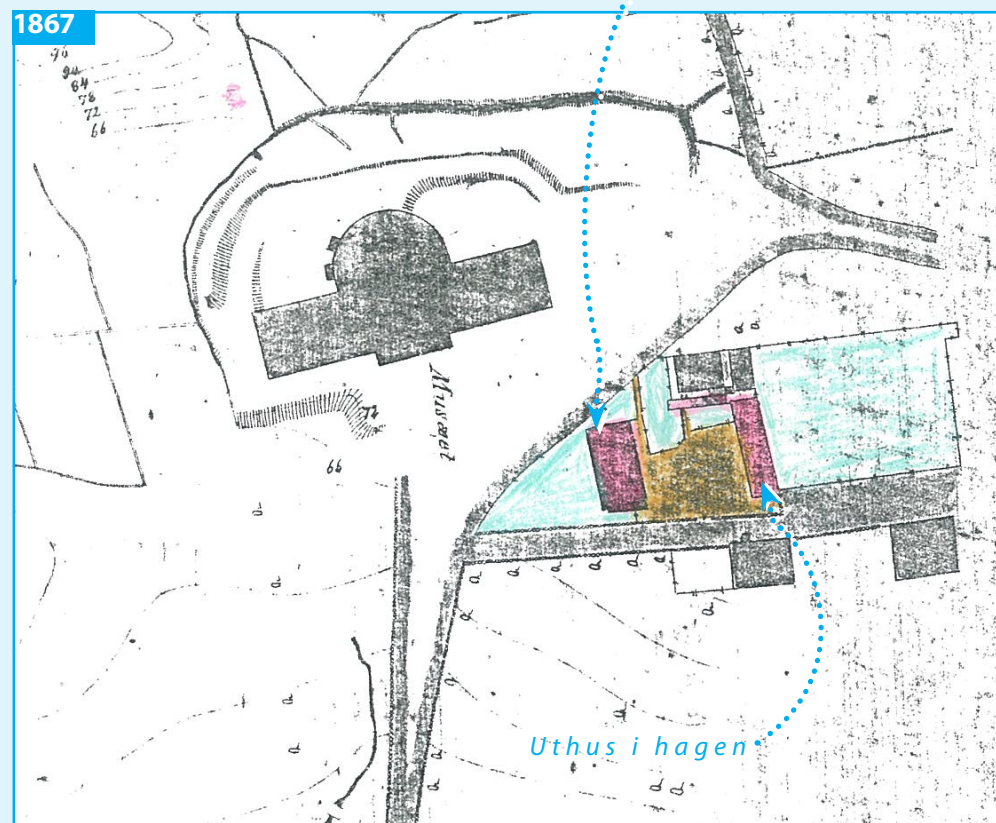
Christian Gerhard Sundt
Grunnlegger av firmaet C. G. Sundt.

Museum til denne tomten i 1856, hadde militærmannen solgt Langes gate 3. Byens rikeste kjøpmann, C. Sundt, kjøpte eiendommen i 1860. Familien Sundt hadde sommerbolig her til kjøpmannen åtte år senere gjorde et makebytte med enkefru Wingaard. Sundt flyttet til Kalfarveien 43, enkefruen overtok Langes gate.

C. Sundt var en av mesenene til Bergen Museum, og i løpet av sine år i Langes gate kunne han, som nærmeste nabo, følge arbeidet med nybygget. Dessuten hadde han orkesterplass til folkehavet som samlet seg på Muséplassen til åpning av muséet. Gerhard Sundt, sønn av C. Sundt kjøpte tomt på andre siden av gaten, der han bygget på Muséplassen 1. Trolig var det kjøpmann Sundt som ga trevillaens fasader et staselig sveitserpreg og som bygget arken mot nord. En senere eier utvidet i 1896 villaen mot nord med et en etasjes bakhus i mur med kjeller.

I 1874 ble det bygget en bolig i Langes gate 1, en lafte-tømret villa med utvendig pusset tegl og dekorerte fasader. Denne tomten var skilt ut fra Langes gate 3 etter at enkefruen overtok. Trolig fulgte uthuset fra 1842 med på kjøpet. Nybygget ble nemlig delvis reist der uthuset opprinnelig stod. Utbyggingen av fornemme, dekorerte murvillaer oppover i Olav Kyrres gate fra 1860-årene, hadde med dette strukket seg inn på Sydneshaugen. I 1893 ble Langes gate 1 utvidet med en fløy i mur mot sør. Fasaden på husets nordfløy er mer dekorert enn den øvrige.

Langes gate 3

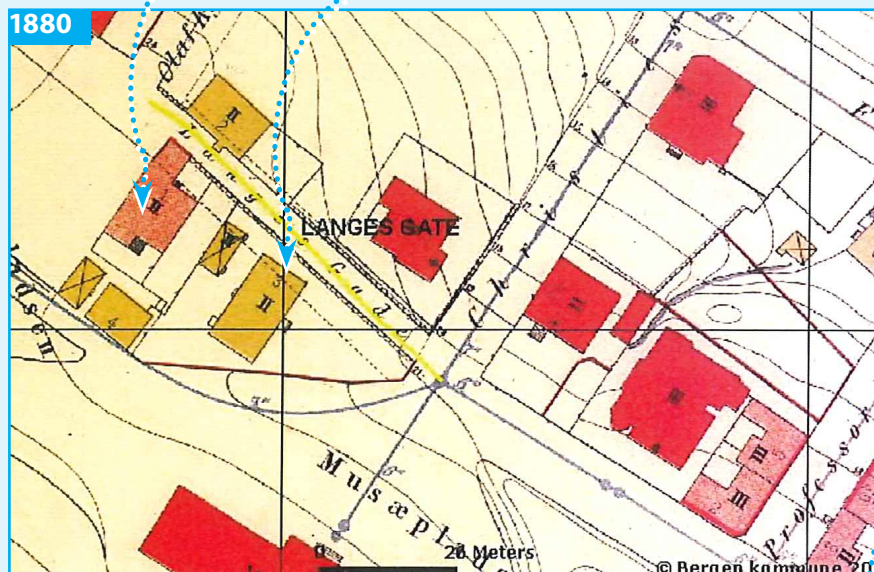
Dette kartet fra 1867 viser Langes gate 3 med tømret uthus til høyre. Begge husene er markert med rød farge. Langes gate 1 fikk samme plassering som dette uthuset. Kart: Bergen kommune / Statens kartverk

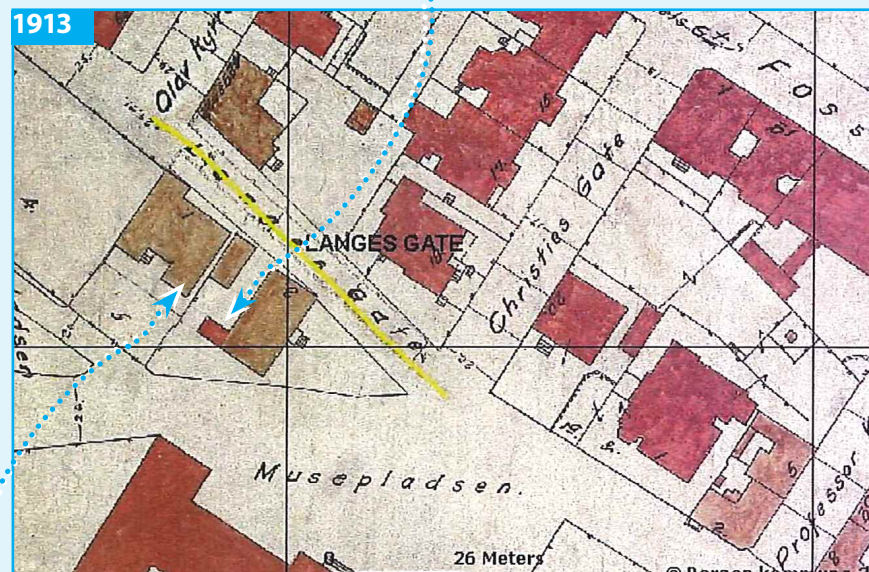
Langes gate 1

Langes gate 3

Kart fra 1880 som viser sansynlig 1. byggetrinn, nybygg Langes gate 1 og Langes gate 3, før påbygg mot nordvest. Kart: Bergen kommune / Statens kartverk

Påbygg i mur, Langes gate 3

Kart fra 1913 som viser Langes gate 1 fullt utbygget og Langes gate 3 med påbygg mot nordvest. Kart: Bergen kommune / Statens kartverk

Langes gate 1 ferdig utbygget

5.1 Bygningens historie

Tre-fire bolighus ble liggende i den lille klyngen ved museets nordøstre hjørne. På eiendommen Sydneplassen 5, vest for Langes gate 1 lå en hvitmalt trevilla. Trolig var også dette et bolighus fra tiden før det ble bygget murhus i skråningene opp fra byen. Dette huset ble i 1902 solgt til eieren av Langes gate 1, men huset finnes ikke på kart fra 1913 og på senere bilder. Sydneplassen 5 kan ha blitt revet fordi fabrikkieier Petersen ønsket en større hage foran Langes gate 1.

I 1911 kom det på tale å rive Langes gate 3. Villaen skulle erstattes av en større privat boligblokk. Bergens Museum fikk forståelse i kommunen for at disse planene ville være til sjenanse for muséet. Det var kanskje ikke så vanskelig i og med at museets direktør også var en aktiv lokalpolitiker. Etter en privat pengeinnsamling og med et kommunalt bidrag, kjøpte Bergen kommune Langes gate 3 i 1913. Samme år fikk kommunen også hånd om naboeiendommen Fastings Minde. Byens politikere hadde sikret Muséet albuerom for et fremtidig universitet, og museumsbygningen unngikk en sjenerende nabo. Først i 1932 ble Bergens Museum eier av Langes gate 3. Villaen ble da bolig for bestyreren av Botanisk hage. I 1946 kjøpte muséet også Langes gate 1 sammen med den da ubebygde Sydneplassen 5. I 1952 overtok UiB eiendommen.

Universitetsadministrasjonen med rektor og teknisk avdeling holdt lenge til i Langes gate 1. I 1968 ble Langes

Sydneplassen 5 er revet. Det er satt opp nytt gjerde foran hagen til Langes gate 1. Bildet er tatt etter 1925 da Christie-statuen ble flyttet fra Torgalmenningen til Muséplassen. Foto: Olai Schumann Olsen, Universitetsbiblioteket i Bergen

I venstre bildekant ser vi fremst Sydneplassen 5, bakom kusken: Langes gate 3. Bildet er tatt ca 1890, før muséet får sine fløyer. Kusken er Daniel C. Danielsen som var preses, det vil si styreformann, for Bergens Museum i 30 år. Han døde i 1894. Foto: Knud Knudsen, Universitetsbiblioteket i Bergen

5.1 Bygningens historie

gate innredet for Studentsamskipnaden med ekspedisjon, kontorer og bokhandel over to etasjer i påvente av Student-senteret som stod ferdig i 1971. Senere har Studentkontoret, Kontor for utenlandsstudenter og Eksamensavdelingen brukt huset. I 1993 overtok Utdanningsavdelingen trevillaen. Siden registreringen av nye studenter foregikk her, var Langes gate mange studenter aller første møte med Universitetet i Bergen.

I 2001 ble de to husene i Langes gate koblet sammen med en paviljong av glass. Langes gate 3 sitt tilbygg i mur ble da revet. Et bosshus ble bygget i hagen vest for trevillaen. Gammelt stakittgjerde i tre og gammelt smijernsgjerde langs Langes gate ble erstattet med nytt stålgerde med moderne utforming. Stakittgjerdet rundt hagen til nummer 3 ble restaurert og malt.

Langes gate 3 før Muséplassen ble anlagt. Noe av hagen mot sør måtte vike for den nye brolagte plassen.
Foto: Knud Knudsen, Universitetsbiblioteket i Bergen

Langes gate 3 før restaurering i 2001. Foto: EIA

Trevillaens tilbygg i mur (Langes gate 3) ble revet i 2001. Foto: EIA

5.1 Bygningens historie

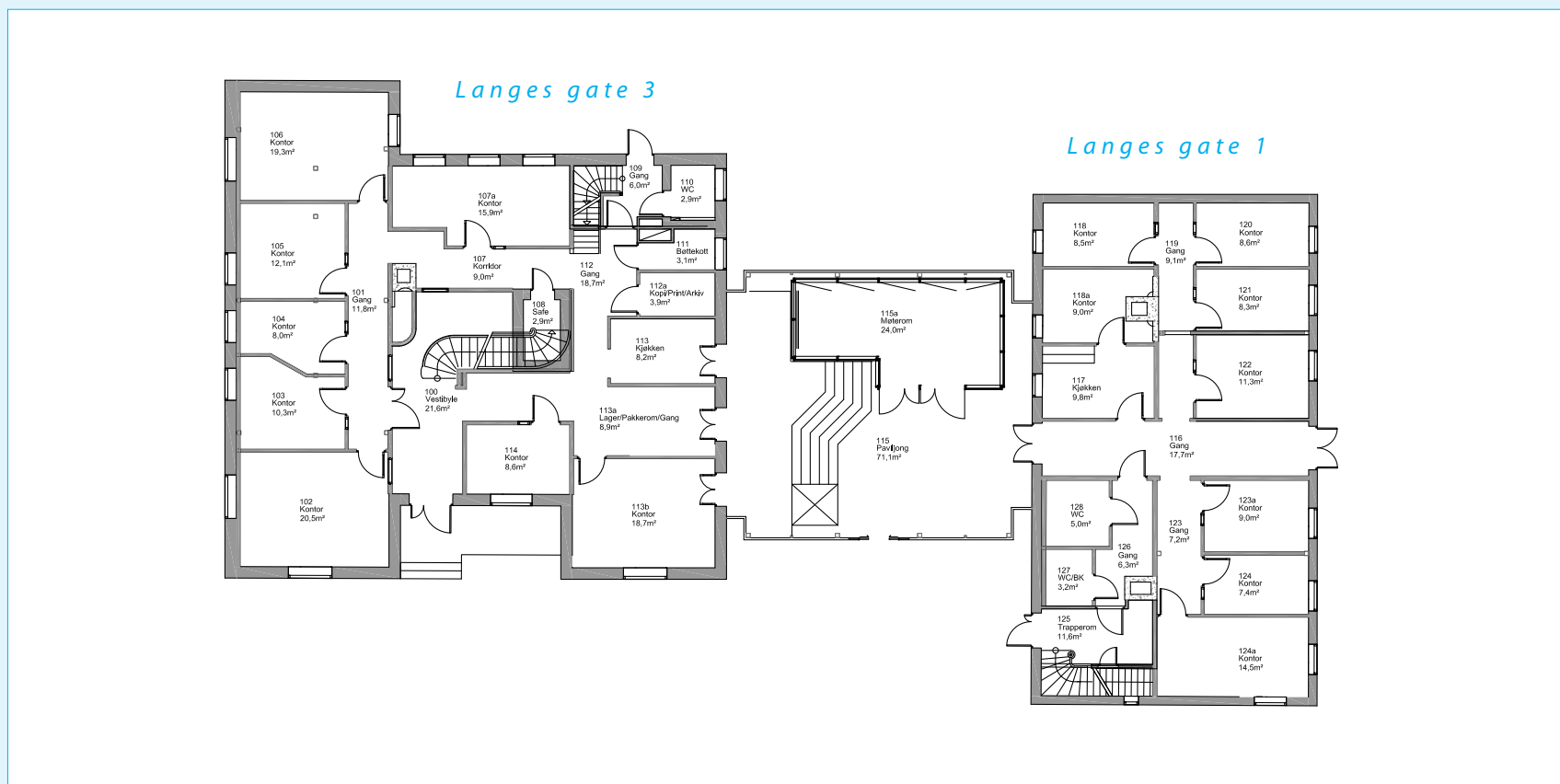

Langes gate 3 under rehabilitering i 2001. Da ble stakittgjerdet foran trevillaen og den tette treporten erstattet av et stålgjerde i ny utførelse. Foto: EIA

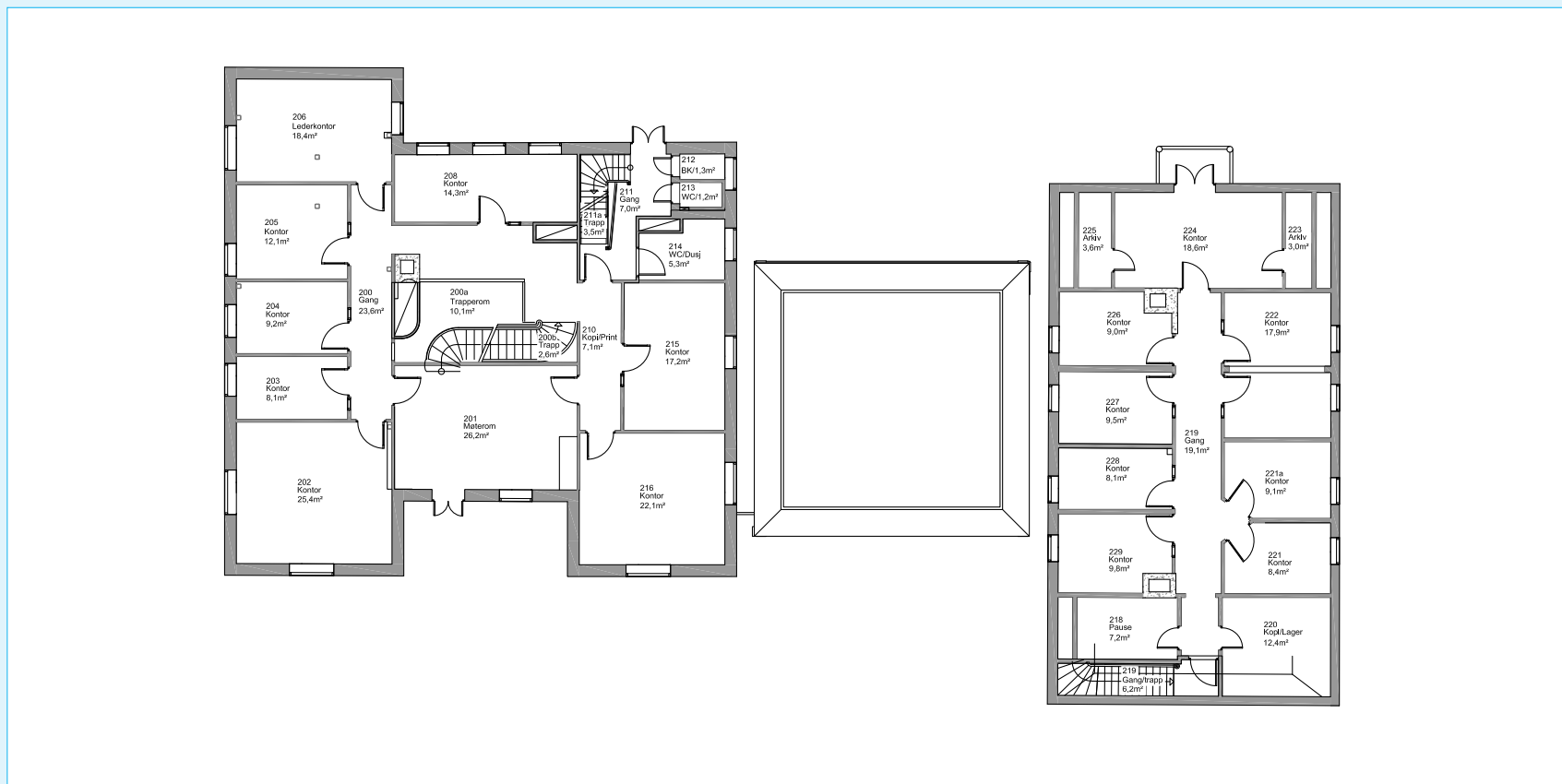
I 2001 bygges glasspyramiden som knytter sammen Langes gate 1 og Langes gate 3. Husene fikk felles inngang og vrirleareal her. Ved plassering av pyramidens østvegg ble det tatt hensyn til den fredede mistelteinen som vokser på en gammel hagtorn. I 2015 fikk glassbygget ny funksjon, det ble bygget et møterom i pyramiden. Foto: EIA

5.1 Bygningens historie

Dagens plantegning 1. etasje 2018, Langes gate 1 og 3

Dagens plantegning 2. etasje, Langes gate 1 og 3

5.1 Bygningens historie

Kulturminneverdier utenfor fredet område

Langes gate 1. Fliser i gulv ved hovedinngang, en ovnsnisje i vestibyle. Foto: EIA

Langes gate 1. Original hovedtrapp med overlys. Foto: EIA

Dør til
lagerrom

Langes gate 1. Hovedtrapp og original brystning på vegg i vestibyle. Dør til lite lagerrom under trappen. Foto: EIA

5.1 Bygningens historie

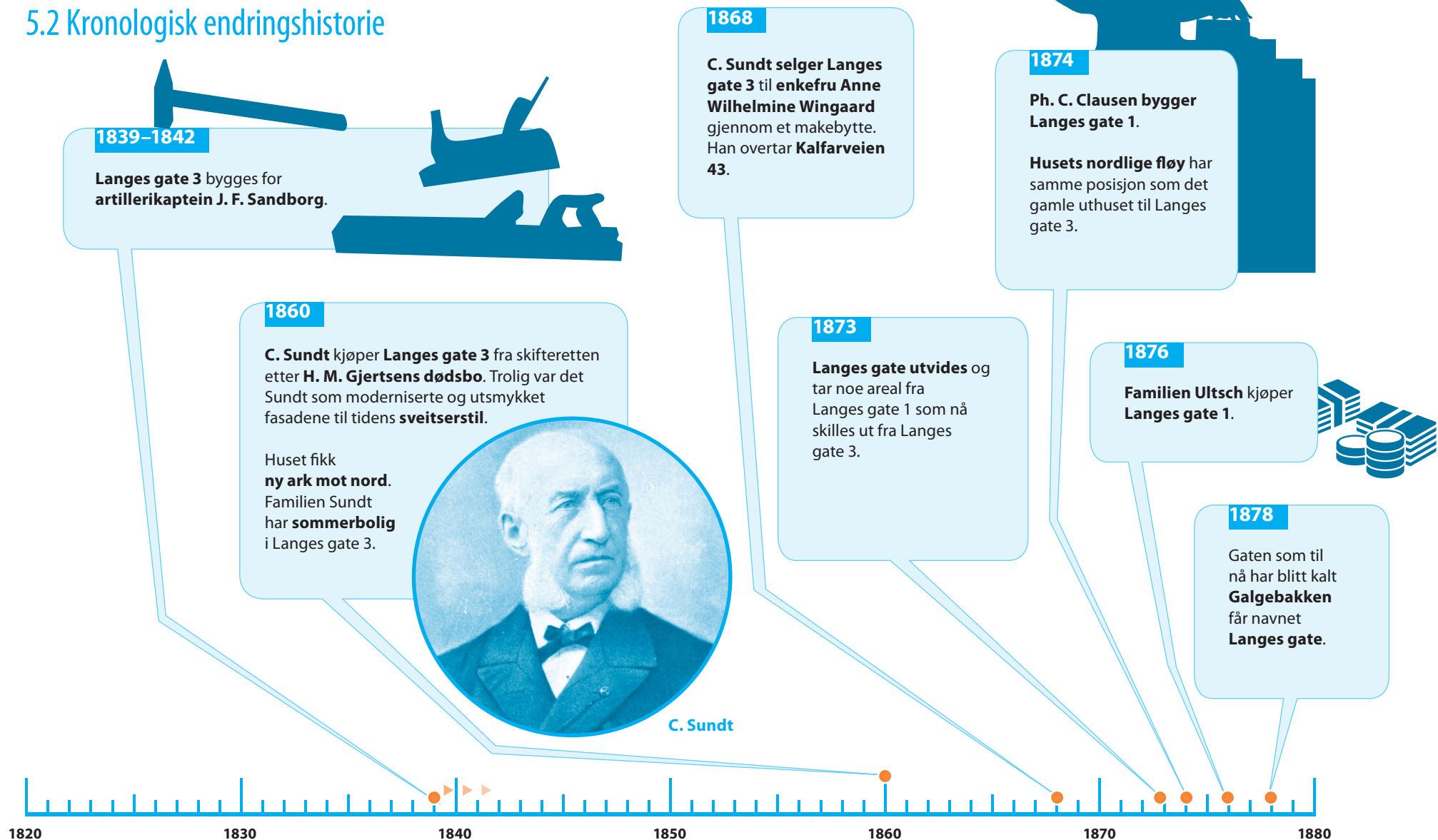

Langes gate 3. Original trapp og original dobbel balkongdør med sveitseromramming. Foto: EIA

Langes gate 3. Utsmykket støpejernsbalkong, original balkongdør og sveitserdekorert listverk. Foto: EIA

5.2 Kronologisk endringshistorie

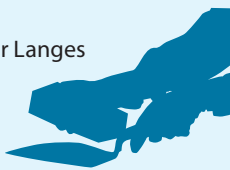

1889

Fabrikkeier C. Petersen kjøper **Langes gate 1**.

1893

C. Petersen utvider Langes gate 1 med en **ny fløy mot sør**.

1896

Chr. Magnus som eier **Langes gate 3**, bygger et **murt tilbygg** mot nord-vest.

1912

Det er **på tale å rive trevillaen i Langes gate 3** for å reise en større privat murgård.

Bergens Museum protesterer. Muséets støttespillere aksjonerer, samler inn penger og allierer seg med kommunen.

1913

Bergen kommune kjøper Langes gate 3.

Familien Magnus blir boende i huset.

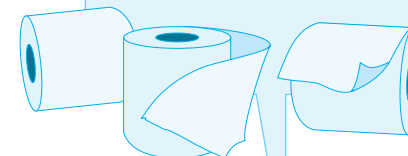

1932

Bergens Museum overtar Langes gate 3.

Villaen blir bolig for bestyreren av **Botanisk hage**.

Direktør Kolderup søker om å få innrede vaskehus og matboder i kjelleren og installere toalett i 1. og bad og toalett i 2. etasje.

1880

1890

1900

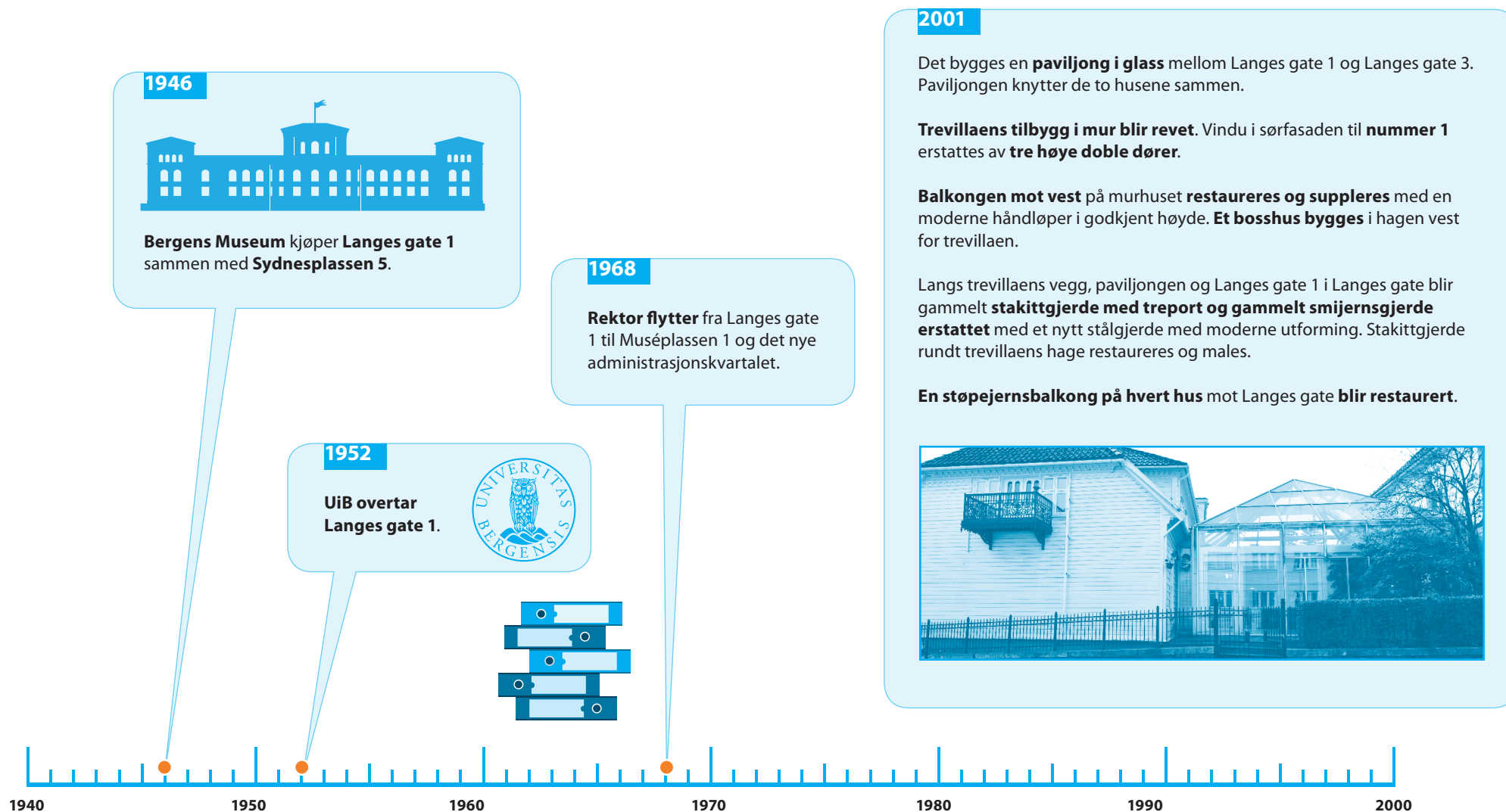
1910

1920

1930

1940

5.2 Kronologisk endringshistorie

2010

Balkongene i støpejern i Langes gate 1 og 3 blir sandblåst, grunnet, zinkbehandlet og malt i farge RAL 7010. Det blir montert nye dørplater i aluminium i samme farge.

Brukbar, gammel takstein er sortert ut og lagt på nytt på deler av tak på **Langes gate 3**. På resten av begge takene er det lagt **ny hollandsk glasert takstein**. Sløysebeslag er skiftet.

I Langes gate 3 blir **tredekor** ved vindu på vegg mot sør delvis skiftet ut med ny.

Ny dør i vegg mot sør er laget etter fotografier av opprinnelig dør. Utført av Byggmester Kleive AS. Fargekode dør RAL 6012.

Kledning, vindu er malt med S0502Y eggehvit.

2015

Glasspaviljongen mellom husene får ny funksjon. Vringlearealet reduseres ved at det bygges et **nytt møterom** under glasstaket.

Endring fremtid

● = år med tekstblokker, viktige endringer/hendelser

● = år med tekst på forrige eller neste side

**Plass til
ny endringshistorikk**

Fyll på!

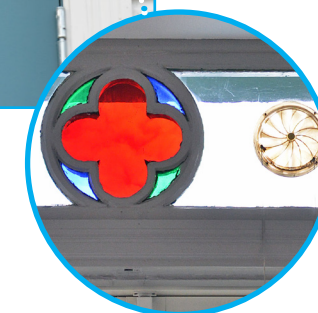

5.3 Kultur- og arkitekturhistorisk verdi

SÅRBARHET

Originalt overlys over opprinnelig hoveddør i Langes gate 3. Foto: EIA

Langes gate 3 er et av de eldste husene på Sydneshaugen og UiBs nest eldste eiendom. Bygningen forteller byhistorie fra tiden før byutviklingen for alvor nådde Nygårdshøyden. Eiendommen har historisk verdi som sommerbolig for byens rikeste kjøpmann.

Også **Langes gate 1** har byhistorisk verdi som et av de tidlige fornemme

murhusene som ble reist oppe på høyden og som del av den store boligbyggingen i dette område sist på 1800-tallet.

I universitetshistorien spiller begge husene en viktig rolle. Dette er blant de aller første boligeiendommene som blir ervervet av Bergens Museum for å utvide museets armslag og skaffe arealer for et kommende universitet.

Langes gate 3. Husets opprinnelige hovedadkomst. Foto: EIA

Langes gate 3. Fasadeutmykning i sveitserstil. Foto: EIA

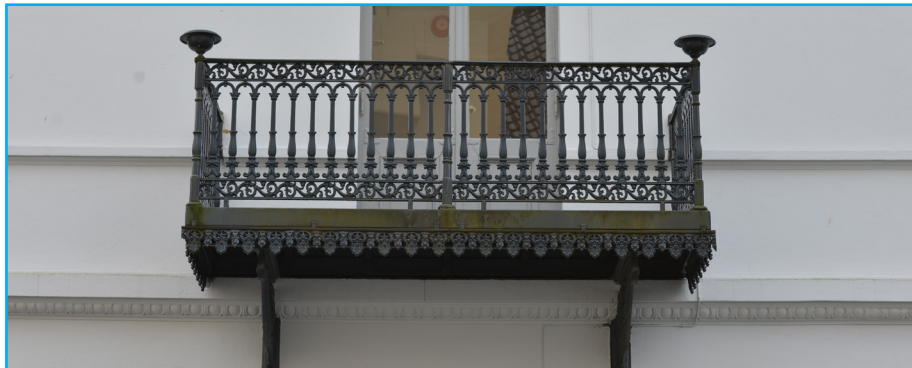
Bygningene var viktige for utviklingen av byuniversitetet og er sentrale i kulturmiljøet rundt Universitetsmuséet og Muséplassen.

Arkitekturhistorisk representerer Langes gate 3 to ulike stiler. Empire-huset fra 1842 er senere dekorert i sveitserstil.

Langes gate 1 har vinduer omrammet av rik dekor og dekorert balkong mot øst. Foto: EIA

Bakdør i Langes gate 1 mot Langes gate. Nyere stålgerde i moderne utførelse. Foto: EIA

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Langes gate 3. Foto: EIA

Langes gate 3 fra 1842 med valmet tak var opprinnelig uten utsmykning, i empirestil. Et senere ønske om en mer staselig bolig ga bygningen sveitserpreg med utskjæringer på tre av fire fasader, samt profilert trekledning mot Muséplassen. Original kledning uten profiler er bevart på deler av huset og understreker det sammensatte preget. Ved renovering er original kledning på vestvegg erstattet med ny kledning uten profiler. Kopier av opprinnelige empirevinduer er satt inn på vegg mot nord.

Langes gate 1. Foto: EIA

Langes gate 1 er resultat av to byggetrinn. Dette kan leses i fasaden. Den nordre fløyen, som er den eldste, har riket murdekor rundt vinduer og under gesims. Samme type dekor er videreført til mellombygg og sørfløy, men i nedtonet form. Nordfløyen er reist i tømmerlaft med en ytre overflate av pusset teglstein og har verdi som representant for en byggemetode som ble mye brukt under byutvidelsen i Bergen i siste halvdel av 1800-tallet.

Langes gate 1. Foto: EIA

Langes gate 3. Foto: EIA

Begge husene har originale støpejernsbalkonger mot øst.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Fasader – Langes gate 1 murbygningen

SÅRBARHET

Fasade mot vest. Foto: EIA

Fasade mot sør. Foto: EIA

De murte og dekorerte fasadene i nyrenessansestil er ganske typiske for de borgerlige byvillaene som bygges i området på slutten av 1800-tallet. Bygningen som i dag fremstår som et symmetrisk anlegg, er satt sammen av en original bygning fra 1874 og en tilbygget søndre fløy fra 1893. Den eldste delen, utført med murt fasadedekor i franskinspirert nyrenessanse, slår stilmessig an tonen og blir førende for det arkitektoniske uttrykket.

Tilbygget utføres stilmessig over samme lest, men dekorelementene er forenklet: Den brede, trappede randgesimsen er i tilbygget erstattet med en smalere og enklere gesims. Vinduene i den eldste delen har en rikt dekorert omramning. Her er brystningen dekorert med friser, og vinduene er omkranset av pilastere med overliggende arkitrav med frisemotiver og gesims med tannbord. I tilbygget er vindusdekoren dempet. Vinduene har brystninger med frisemotiver, som i den eldste delen, men istedenfor dekorerte pilastere og arkitrav, er omramningen

Fasade mot øst. Foto: EIA

forenklet og utformet som en flat enkelt artikulert trekning i pussen.

Som i den eldste delen har tilbygget kvadermotiver på hovedfasadene, både som pilastere og som større felt i 1. etasje. På nordsiden er det kun benyttet kvader på den eldste delen. Vi ser generelt at det er mest dekor på vest og nordfasaden, og vi kan derfor anta at dette har vært å betrakte som bygningens viktigste fasader helt fra bygningens opprinnelse. Til tross for at dekorelementene er tonet ned i byggetrinn to, fremstår tilbygget likevel

Fasade mot nord og vest. Foto: EIA

tydelig som en tilpasningsarkitektur – der nye elementer underordner seg og føyer seg inn i et allerede etablert formuttrykk, som er definert av den opprinnelige bygningen. Det er ingen stilmessige brudd, slik vi ser i Langes gate 3.

Av bevaringsverdier er det naturlig å peke på den murte fasadedekoren og de bevarte støpejernsdetaljene, i tillegg til bygningens hovedform som er godt lesbar slik den fremsto etter utvidelsen i 1893.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Fasader, yttervegg og sokkel Langes gate 1

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel	Original pusset og malt murt sokkel. Sprang i fasaden i overgang til overliggende murvegg tyder på at sokkel er murt i naturstein, som del av et murt grunnmursfundament.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttervegg konstruksjon	Laftet tømmer med utvendig pusset tegl i husets eldste del, murte teglvegger, trolig bergensk hulmur i nyere fløy mot sør.	
Yttervegg utvendig overflate	Originale pussede teglvegger. Original puss trolig kalkpuss på tegl murt med kalkmørtel.	
Dekorelementer i fasade	Nedre del av fasaden har kvadernmønster som trekninger i pussen. Horisontale bånd i fasaden som brystningsmotiver og gesimsbånd med tannbord i topp. Rik vindusdekor med pilastermotiver, dekorerte brystninger og arkitrav med støpte frisemotiver.	
Gesims	Original murt trappet gesims med tannsnitt. Breder på eldste del, noe forenklet på tilbygget.	
Vinduer	De originale ett lags trevinduene er skiftet ut med nyere energiglassvinduer med tilsvarende inndeling som de originale.	

Fasader, yttervegg og sokkel Langes gate 1 (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Ytterdører	De originale dørene er skiftet ut med nye dører.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Støpejerns-rekkverk/ balkong	Originalt støpejernrekkverk, med ornamenter i tilbyggets 2. etasje mot vest. Supplert med ny håndløper i 2010-ombyggingen for å ivareta fallsikring.	
Nedløp	Nyere nedløp.	

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Yttertak Langes gate 1

SÅRBARHET

SVÆRT
HØY

HØY

LAV

Foto: Alf Edgar Andersen, UiB

Dagens tak er sammensatt av tak fra ulike epoker. Mot nord har vi det opprinnelige valmede taket fra den første bygningen i 1874. Taket over søndre fløy er fra utvidelsen i 1893. Dette taket tilpasses det originale takets valmende form og materialbruk.

En av de originale høye murte pipene er bevart. Historiske foto tyder på at det opprinnelig har vært flere pipeløp enn det som er bevart på dagens tak. Den originale taktekkingen, inkl. beslag, fremstår som av nyere dato. Det er også satt inn moderne takvinduer i taket.

Yttertak Langes gate 1

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Yttertak konstruksjon	Original takkonstruksjon av tre.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttertak tekking	Nyere taktekking (2010) av hollandske glaserte panner.	
Yttertak beslag	Nyere beslag.	
Yttertak, renner og nedløp	Takrenner og nedløp synes å være av nyere dato.	
Pipe	Original murt og pusset pipeløp er trolig i pusset tegl.	
Takvinduer	Det er satt inn nytt takvindu av moderne velux-type i tak mot sør i nyere tid. Ett mindre vindu.	

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Fasader – Langes gate 3 trevillaen

SÅRBARHET

Fasade mot vest. Foto: EIA

Fasade mot sør. Foto: EIA

Admiralkapteinens villa var opprinnelig etter alt å dømme oppført i en enklere klassisistisk empire stil med en enkel stram bygningskropp, bred høvlet panel, rytmiske vinduer og et høyt valmet tak. Senere får villaens hovedfasade ut mot museplassen en solid ansiktsløftning i sveitserstil: Brede høvlede panelbord i solide dimensjoner blir skiftet ut med perlestaffpanel i smalere dimensjoner. Gesimsen får dekorerte border med sveitserornamentikk. Vinduene får tilsvarende omramning i sveitserstil.

Eldre fotografier fra husets nordfasade, viser eldre empire-vinduer, som trolig er den opprinnelige vindustypen i hele huset – krysspostvinduer der nedre rammen er delt i to glass med en tynn sprosse. Trolig skjedde omkleddingen av fasaden etter at C. Sundt overtok villaen i 1860. Da ble det også bygget en bred ark mot nord.

Fasade mot øst. Foto: EIA

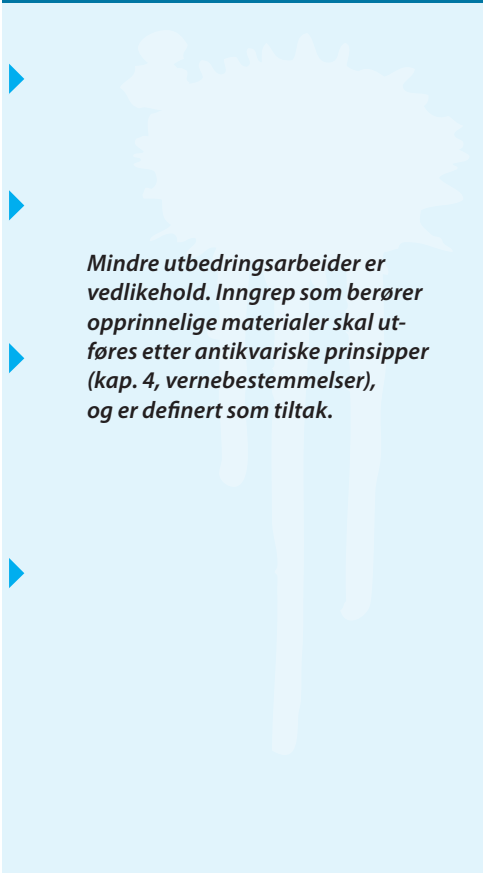
Fasade mot nord. Foto: EIA

Slik bygningen fremstår i dag, vitner den dermed om et hamskifte – et stilhistorisk skifte der sveitserstilen overtar hegemoniet etter den forutgående rådende klassisismen og empirestilen. Mens bygningskroppens hovedform er tydelig klassisistisk med det valmet tak og knappe tak-utstikk, er vinduene og detaljene på hovedfasaden utført etter sveitserstilens mote.

Av verneverdier er det naturlig å peke på bygningens hovedform og hovedkomposisjon, samt detaljer fra de to hovedepokene. Særlig dekorelementene fra sveitserperioden, utmerker med sin frodighet i den ellers enkle bygningen.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Fasader, yttervegg og sokkel Langes gate 3

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel	Original natursteinsmur, med pusset og malt overflate. Originale deler av puss er trolig kalkpuss, mulig også opprinnelig overflatebehandling. Flere lag med malingslag ligger over eldre lag.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttervegg konstruksjon	Original ytterveggkonstruksjon av tre, trolig laftet.	
Yttervegg utvendig overflate	Original klassisistisk supanel (vestlandspanel) i brede dimensjoner fra empirefasen (1839-1842) på husets vest, nord og østfasade. På hovedfasaden mot sør er det bevart original dobbeltfaset smal sveitserpanel med perlestaff fra modernisering etter 1860. Skadede deler av eldre panel er skiftet ut feltvis med nytt panel i 2010 på flere sider.	
Dekorelementer i fasade	Store deler av den originale empiredekoren ble skiftet ut med sveitserdekor etter 1860. Det er rik dekor langs gesims og rundt dører og vinduer. Dekoren er særlig rik på hovedfasaden mot sør. Også hjørnebord er enkelt dekorert. Skadede deler av dekoren er skiftet ut på 2000-tallet, med kopier av original dekor.	

Fasader, yttervegg og sokkel Langes gate 3 (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Vinduer	De originale vinduene ble skiftet ut med kopier på 2000-tallet. Det er verd å merke seg at man har vært tro mot kildene, slik at nye vinduer på nordsiden har fått empireinndeling, mens vinduene på sørsiden har fått sveitserinndeling – i tråd med slik originalen fremsto før tiltaket. Vinduene er utført med moderne teknologi, men med kittet innsetting av ytre glass.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Ytterdører	Huset hadde opprinnelig 3 ytterdører i fasaden. Hovedinngangsdøren mot Museplassen, bi-inngangsdør på nordsiden og balkongdør i 2. etg.	
Hovedinngangsdør, Muséplassen	Hoveddøren mot museplassen er delvis bevart. Øvre del består av et eldre dekorert overlysfelt over en to-fløyet tredør med glass. Det er usikkert om døren er bygget om i flere omganger. Dørbladets sveitserpreg, kan tyde på at døren kan ha blitt bygget om i flere omganger. Overlyset kan være fra første fase, mens det kan tyde på at dørbladene er skiftet i sveitserstil.	
Bi-inngangsdør i nord	Den originale døren er skiftet ut med en moderne ståldør.	
Bi-inngangsdør i 2. etasje i øst	Original balkongdør av tre med glassfelt er skiftet ut med en kopi på 2000-tallet.	

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Yttertak Langes gate 3

SÅRBARHET

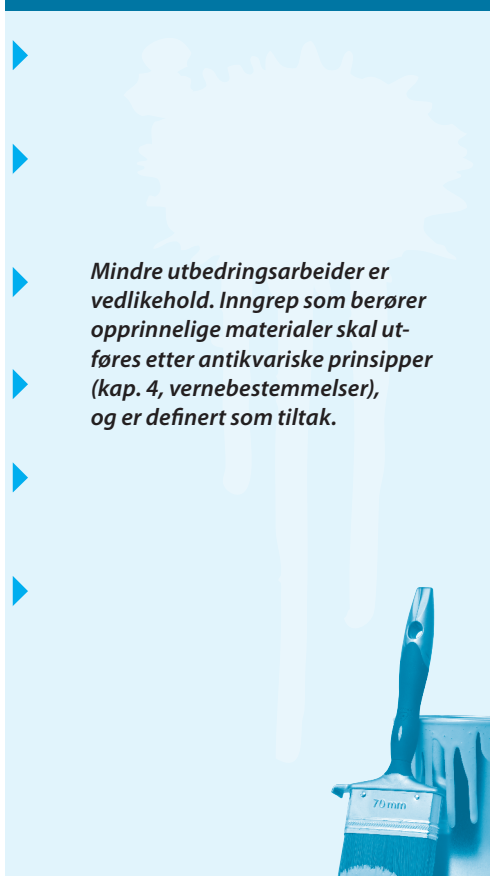
Noe original takstein er gjenbrukt på Langes gate 3. Foto: EIA

Den valmede takformen i Langesgate 3, er et av de mest vesentlige gjenværende lesbare stilistiske trekkene som forankrer bygningen som opprinnelig en klassisistisk empire bygning. Hovedformen inkludert de to markante murte og pussede skorsteinene og de to langarkene fremstår som godt bevart. To originale takvinduer er fjernet mot vest, mens det er satt inn et nytt takvindu mot nord.

I 2010 ble taket renoveret. Brukbar original takstein er sortert ut og gjenbrukt på langarken på nordsiden. På resten av taket er det lagt ny hollandsk glasert takstein. Beslag på taket er skiftet ut i forbindelse med denne rehabiliteringen.

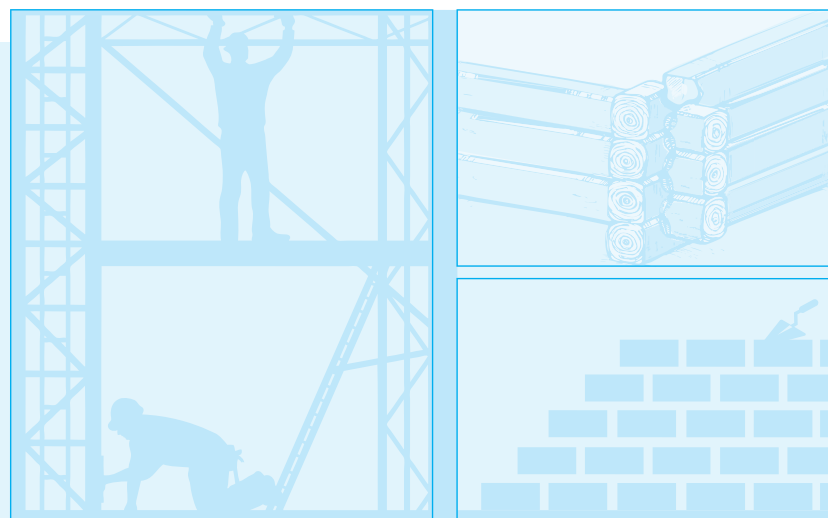
Yttertak Langes gate 3

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Yttertak konstruksjon	Original takkonstruksjon av tre er bevart.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttertak tekking	Delvis original taktekking av hollandske glaserte panner. Øvrige deler har fått kopier lik de gamle i 2010.	
Yttertak beslag	Originale beslag er erstattet av nyere beslag i forbindelse med rehabilitering i 2010.	
Yttertak renner og nedløp	Takrenner og nedløp synes å være av nyere dato.	
Pipe	Originale murte og pussede pipeløp er trolig pusset tegl.	
Takvinduer	To originale takvinduer av jern er fjernet. Det er satt inn nytt takvindu av moderne velux-type i tak mot nord i nyere tid.	

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Konstruksjoner generelt Langes gate 1

SÅRBARHET

Den originale bygningen mot nord er bygget med bærende vegger i tømmerlaft som er forblendet med en utvendig pusset telgvegg. Etasjeskille er sannsynligvis i tråd med tidens byggeskikk, utført som bjelkelag i tre med kraftige dimensjoner og senteravstand opp mot 80-90 cm. Valmtaket er trolig bygget opp med taksperrer av tre som bærer takteking med sutak og opplektede takpanner av tegl. Sokkelen er trolig lødd natursteinsmur som er pusset på utside og innside. Både sokkelen og teglforblendingen på utsiden er trolig murt med kalkmørtel, enten ren kalk eller en kalksementmørtel. Pussen er trolig også en historisk kalkpuss/kalksementpuss.

Dekorelementer i fasadene er trolig en kombinasjon av elementer strukket i puss i kvader og bånd, og med pålimte gipsdekor i friser

og border. Den brede gesimsen er trolig delvis utmurt, delvis strukket i puss.

Fløyen mot sør er i følge kilder oppført med bærende murverk, og ikke forblendet tømmer som i den eldste delen. Bjelkelag og taksperrer i tre som i bygget for øvrig.

Taket er for begge bygningsdelene tekket med glaserte takpanner av tegl. Originale vinduer og dører er skiftet ut med moderne energivinduer. Husets hovedtrapp med overlys er trolig original fra 1874. Originale konstruktive deler kan være bevart som del av dagens planløsninger. Alle deler av den originale konstruksjonen har antikvarisk verdi. I fasadene er verneverdiene særlig knyttet til de godt bevarte dekorerte murfasadene, og takformen med pipene som fremstår som godt bevart.

Konstruksjoner generelt Langes gate 1

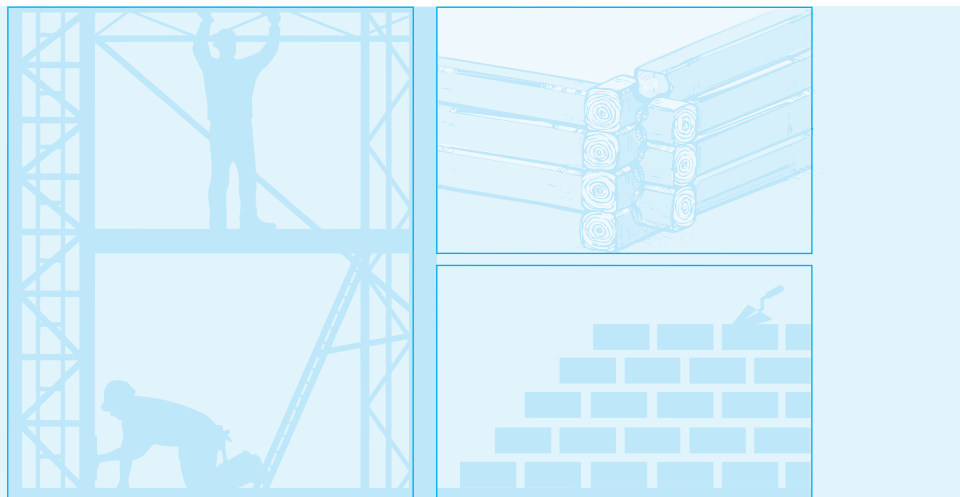
BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel/grunnmur	Original grunnmur og sokkel i natursteinsmur, trolig murt med kalkmørtel. Pusset på utside, trolig kalkpuss.	<p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttervegger, første byggetrinn	Originale laftede tømmervegger, forblendet med pusset teglvegg. Trolig murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss.	
Yttervegger, andre byggetrinn	Originalt bærende murverk av tegl, trolig murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss.	
Dekorelementer i fasaden	Originale murte dekorelementer i fasaden, dels utført som strukket i puss og dels utført med innmurte dekorelementer av gips.	
Innervegger	Laftede innervegger.	
Etasjeskillere	Originale trebjelkelag.	
Takkonstruksjon	Originale takkonstruksjoner med taksperr av tre, med sutak, lekter og teglpanner (delvis) bevart.	

Originale bygningsdeler/deler av primærkonstruksjon har svært høy antikvarisk verdi.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Konstruksjoner generelt Langes gate 3

SÅRBARHET

Bygningen har vegger i bærende laft med etasjeskille og takkonstruksjoner av tre. De laftede veggene er kledd på utsiden med liggende kledning (empire/sveitser), og på innsiden med panel som underlag for tapeter og moderne overflater. Bjelkelagene er trolig av solide dimensjoner med senteravstand på ca. 80-90cm. Bjelkelag var opprinnelig dekket av gulvbord og underkledd med strukket lerret med dekorerte

listverk. Mellom bjelkene er det med stor sannsynlighet en stubbloftkonstruksjon med stubbloftleire.

Takkonstruksjonen er tekket med takpanner av tegl. Deler av denne har originale panner.

Konstruksjoner generelt Langes gate 3

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel/grunnmur	Original grunnmur og sokkel i natursteinsmur, trolig murt med kalkmørtel. Pusset på utside, trolig kalkpuss.	 <p><i>Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.</i></p>
Yttervegger	Originale laftede tømmervegger, kledd på utside med liggende panel fra to ulike stilepoker. På innsiden kledd med panel/tapet.	
Innervegger	Bærende laft.	
Etasjeskillere	Originale trebjelkelag, trolig originalt kledd på underside med strukket lerretshimling.	
Takkonstruksjon	Originale takkonstruksjoner med taksperr av tre, med sutak, lekter og teglpanner (delvis) bevart.	

Originale bygningsdeler/deler av primærkonstruksjon har svært høy antikvarisk verdi.

Langes gate 3 var opprinnelig en frittliggende trevilla med stor hage og svært få naboer. Mens kjøpmann C. Sundt brukte eiendommen som sommerbolig, ble Muséet bygget. Så ble en del av hagen tomt for Langes gate 1. I dag er Langes gate 1 og 3 en viktig del av kulturmiljøet rundt Universitetsmuséet. Foto: UiB, Alf Edgar Andresen

5.6 Beskrivelse utomhus

SÅRBARHET

SVÆRT
HØY

HØY

LAV

Foto: EIA

Langes gate 3 lå opprinnelig i en romslig hage. Deler av hagen ble tomt for Langes gate 1. Mot vest grenset denne hagen til eiendommen Sydneplassen 5 der en hvitmalt bolig i tre var nærmeste nabo. Dette huset ble revet noen år etter år 1900. Etter at UiB fikk hånd om alle disse tre eiendommene har felles hovedinngang til Langes gate gått gjennom den tidligere hustuften til Sydneplassen 5.

Hagen til Langes gate 3 var opprinnelig større mot Muséplassen, men ble redusert da plassen fikk sin nåværende form og dekke i 1925. Hvitmalt stakittgjerde med opprinnelig utforming på opprinnelig gråsteinsmur omringer deler av hagen til Langes gate 3 mot sør og vest. Treport i dette gjerdet mot vest er intakt, trolig i opprinnelig form. Mot nord er stakitten erstattet med nytt stålgerde i moderne utforming.

Alle foto: EIA

I hagen vest for Langes gate 3 er det bygget et nytt bosshus. I det tidligere uterommet mellom Langes gate 1 og 3 er det bygget en paviljong i glass. Ved plasseringen av paviljongen ble det tatt hensyn til en misteltein som vokser på en hagtorn.

Mot vest har Langes gate 1 en til dels lukket hage med historisk preg. Hagen er omringet av en høy bøkehekk og originalt smijerns-/støpejernsgjerde med to originale porter. Her vokser en stor, gammel rhododendron, to formede nålebusker, en nyplantede apenes skrekk, roser m.m. Ved husets nordøstre hjørne står to store japanske kirsebærtre.

6 SKJEMA: VØL OG VERN

Vernerapport for enkle tiltak i bygg. Skjema vøl og vern. UIB			
Dato:			
Formål med tiltaket:			
Byggnavn:	Etg.:	Romnr.:	
Adresse:	Objektnr. i LVP:	Kompleks:	
Bakgrunn for tiltak:			
Tegning		Tegning	
Bilde		Bilde	
Bilde		Bilde	

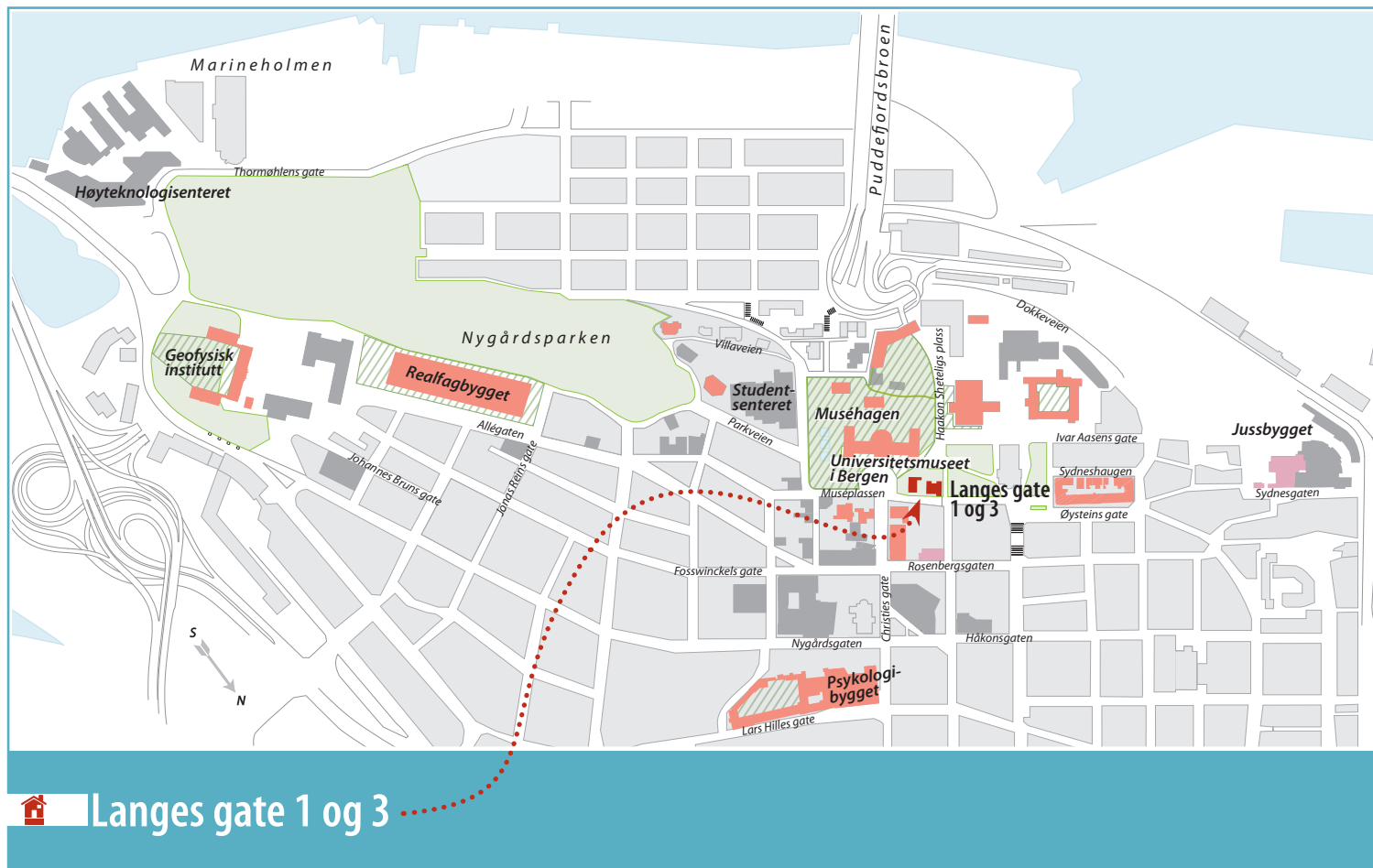
Side 1

Vernerapport for enkle tiltak i bygg. Skjema vøl og vern. UIB
Vernehensyn:
Eksisterende forhold:
Planlagt løsning med fokus på endring:
Antikvarisk vurdering (fylles ut av kulturminneansvarlig):

Side 2

← Dette er skjemaet du bruker ved tiltak og endring. Se kap. 4.3: Hvem gjør hva.

7 KART

8 KILDER

- Aachen, Henrik von: «*Bergens-arkitekturen 1830-1930. Hovedtrekk i en utvikling*», i Gamle Bergen årbok 1982, s 6-26
- Aachen, Henrik von: «*Bygningsforholdene i Bergen 1830-1905*», i Bergens historiske forening. Skrifter nr. 81/82-1983
- Forland, Astrid, Haaland, Anders (red.)(1996): *Universitetet i Bergens historie*, bind 1
- Fortidsminneforeningen v/Andreas Dreyer og Knut Ormhaug (1987): *Det antikvariske register – Sone 5a – Sydneshalvøyen øst, fra Engen til Florida*
- Gjerstad, Jo (2000/2004): *Nygårdsgatens krønike 1 og 2*
- Gjesdal, Carl O. Gram (1982): Byuniversitetet på berget. *Flanerende ferd fra Florida til Dragefjellet*
- Hartvedt, Gunnar Hagen (1994): *Bergen Byleksikon*
- Helland-Hansen, Peter og Sveran, Tore: *Nygårdshøyden i Bergen – Universitetets interesseområde*. Antikvarisk registrering utført for Statens bygge- og eiendomsdirektorat av arkitektene 1974-1978. En oppsummering av Tore Sveran ble trykket i Fortidsminneforeningens årbok 1979
- Lexau, Siri Skjold (2015): *Et universitetsområde for fremtiden – Nygårdshøyden i Bergen*. Nordlit 36/2015 pp. 143-164
- Lorentzen, Bernt (1948): *Bergenserne bygger*
- Madsen, Stephan Tschudi (1970): *Et jubileumsønske for Bergen. Nygårdshøyden i fortid og fremtid*
- Nordhagen, Per Jonas (2004): *På universitetets grunn. Nygårdshøydens arkitekturhistorie 1860-2000*
- Offerdahl, Einar: *Mitt Nygård. Gatelangs i en bergensk bydel* (Udatert)
- Riksantikvaren: *NB! – Nasjonale kulturhistoriske bymiljøer*
- Thorsen Jon E. m.fl. (2013): *Sydnes og bataljonen*
- Øfstegaard, Egil (1978): *Fra beitemark til universitet. Om Sydneshalvøyen før ca 1850*. Historisk utredning om utviklingen på Sydneshalvøen

---

Komplett byggesaksmappe fra Bergen byarkiv

Diverse andre dokumenter fra Bergen byarkiv/Statsarkivet

www.bergenskart.no

LVP, Forskrift om fredning av Statens kulturhistoriske eiendommer, kapittel 9, Fredede eiendommer i landsverneplan for Kunnskapsdepartementet. Vedlegg 17

Thorsnes, Elin: Sundt-historikk

LINK TIL LYDIA, BYGG OG DRIFTSINFORMASJON MED TEGNINGER OG FOTO:

[\\skuld.UiB.no/Prog/Lydia/Lydia/UiB/DOKUMENT/100 Struktur maler/Mappestruktur og forside/Forside/308/Bygg og driftsinformasjon.htm](http://skuld.UiB.no/Prog/Lydia/Lydia/UiB/DOKUMENT/100%20Struktur%20maler/Mappestruktur%20og%20forside/Forside/308/Bygg%20og%20driftsinformasjon.htm)

UTGIVER UNIVERSITETET i BERGEN ved Eiendomsavdelingen (EIA)
TEKST / FAKTA Eva Røyrane EIA UiB / Åse Tveitnes EIA UiB / Aina Lille-Langøy b+b arkitekter / Hedda Fjermestad Aase b+b arkitekter
REDAKTØR Åse Tveitnes EIA UiB
WEBANSVARLIG Svein Bjarne Langvad EIA UiB
GRAFISK DESIGN UiB / Bente Ljones STAUT DESIGN
FOTO / ELEMENT UiB / Thomas Vindal Christensen EIA UiB / arkiv / Colourbox
TRYKK BODONI Miljømerket trykksak 2041 0699
BERGEN 2018

ISBN

978-82-93674-13-9 Langes gate 1 og 3 Bygg 10243 / 10242 / Kompleks 3374 Forvaltningsplan UiB 2018 (digital)

